

EDUCAȚIA COPILOR ÎN MEDII NONVIOLENTE

Tamara MUNTEANU, lector superior universitar, UST

tamara.munteanu@gmail.com

Abstracts. *Violence is a problem that is present increasingly in the society, and for some years even in the school. For children the violence has psychological, emotional consequences and also consequences development. The most important thing is to find effective ways of combating the violence, because otherwise this phenomenon will become chronic and will be difficult to master in the context of contemporary society. To have a greater impact on changing social attitudes it should be implemented campaigns for adults, parents and educators, because they are the first models of their children behaviours.*

“A lupta contra violenței școlare înseamnă a ameliora calitatea relațiilor și a comunicării între toate persoanele antrenate în actul educațional”

Dardel Jaouadi

Problema violenței în societate este complexă și multidimensională. Violența față de copii rămîne a fi un subiect actual pentru majoritatea țărilor, inclusiv pentru Republica Moldova. Maltratarea copilului a devenit astăzi o problemă fundamentală a umanității. Nu întâmplător ONU și UNESCO au declarat perioada 2001- 2010 *Decada nonviolenței*

și a păcii în interesul copiilor planetei. Constientizând acest fapt, omenirea tratează lupta cu violența drept sarcină primordială.

Dicționarul enciclopedic român definește violența ca fiind un viciu, care reliefează constrângerea exercitată pe cale psihică asupra unei persoane spre a o determina să facă un anumit act juridic [1]. Dicționarul de Psihologie subliniază că violența fizică face să domnească legea celui mai puternic, oprind indivizi sau grupuri mai slabe [3]. Violența este conduită și atitudine care constă în constrângerea fizică sau psihică exercitată de unele persoane asupra altora pentru a le impune voința, opresându-le. Violența ține de structura caracterială, de lipsa de stăpânire de sine, de impulsivitate, de slaba organizare a vieții psihice și de lipsa moralului [5].

Violența în școală este o realitate pe care n-o putem nega și nici neglija. Lucrul cel mai important este să găsim metode eficiente de combatere a violenței, de orice fel ar fi ea, pentru că altfel acest fenomen se va croniciza și va fi greu de stăpânit în contextul societății actuale. Pentru a avea un impact mai mare asupra schimbării mentalității sociale, ar trebui să se implementeze campanii adresate adulților, părinților și educatorilor. Putem explica necesitatea unor astfel de proiecte adresate adulților prin faptul că adulții, respectiv părinții și apoi educatorii, sunt primele modele de comportament oferite copiilor lor [8]. Pentru copii, violența are urmări psihologice, emoționale și de dezvoltare. Chiar și la copiii foarte mici pot apărea simptome, cum ar fi anxietatea, insomnia, regresia în limbaj sau în dezvoltarea motorie.

Tipuri de violență:

1. Violența fizică – acțiune care, realizată în mod voluntar, poate provoca sau provoacă leziuni fizice;
2. Violența verbală - acțiuni sau atitudini cu caracter verbal care provoacă sau pot provoca leziuni psihice;
3. Neglijența - abandonarea sau neglijarea unei persoane;
4. Abuzul sexual - orice comportament abuziv în urma căruia o persoană este folosită ca mijloc pentru obținerea stimulării și gratificării sexuale;
5. Violența economică - utilizarea în mod ilegal sau neautorizat a resurselor economice sau a proprietății unei persoane [6].

Psihologii acreditează ideea că agresivitatea dobândită social nu înseamnă doar tendința de a răspunde ostil la interacțiuni neplăcute. Mediul familial, grupul de similaritate din cartier sau din școală și mass-media constituie cadre psihosociale de achiziționare a unor scenarii de agresivitate, care sunt susținute de structuri de cunoaștere și de evaluare (percepții, atitudini, credințe și normative) ce trimit la comportamente agresive [7]. Ființele umane învață de mici să perceapă, să interpreteze, să judece și să răspundă la stimulii ce vin din mediul fizic și social. Scenariile mental-comportamentale se cristalizează încet. Învățate și folosite frecvent, acestea pot căpăta în timp caracter

automatizat, ca deprinderi (habitudini). Studii longitudinale arată că asemenea structuri cognitiv-comportamentale de agresivitate încep să se profileze în jurul vârstei de 8-9 ani și se consolidează până la maturitate [4].

Fiecare caz de violență nou semnalat reprezintă un semnal de alarmă, pentru că în spatele lui există probabil zeci de alte cazuri care nu ajung în atenția publicului, dar care pot conduce la apariția de efecte severe la nivelul întregii societăți. Cazurile extreme sunt dovezi că violența poate avea consecințe tragice dacă nu este abordată în timp. Deși fiecare situație de violență are cauzele sale specifice, totuși există și o serie de factori comuni care definesc existența și tendințele fenomenului la nivelul întregii societăți.

Cauzele violenței:

- *Toleranța socială crescută la violență.* Se consideră că violența este normală și inevitabilă. O mare parte dintre noi suntem de părerea că „bătaia e ruptă din rai”. Jumătate dintre părinții din Republica Moldova folosesc bătaia ca metodă de disciplinare. Potrivit statisticilor, 47,2% dintre părinți spun că folosesc bătaia ca metodă de educare a copiilor, iar 84% dintre copii declară că sunt bătuți de părinți. În 75% dintre școli se înregistrează fenomene de violență, iar 48% dintre elevi afirmă că sunt pedepsiți prin bătaie de către personalul didactic.
- *Sărăcia și lipsa oportunităților* - inegalitățile socioeconomice.
- *Lipsa unor modele pozitive.* În absența unor modele sănătoase oferite de familie, profesori, grup, tinerii recurg la modele din mass-media care promovează de foarte multe ori violența.
- *Lipsa suportului și implicării familiei.*
- *Imitația.* Copiii care sunt victime ale abuzului fizic, sexual, emoțional sau care sunt martori prezintă un risc crescut de a deveni agresori sau victime ale violenței. Ei învață că violența este o modalitate adecvată de exprimare a puterii și de a obține ceea ce își doresc.
- *Violența în mass-media.* Fenomenul violenței și al agresivității îl găsim promovat tot mai mult și în alte modele pe care le au copiii în această eră a evoluției tehnologiei, cum ar fi televizorul, internetul, jocurile video etc. [8].

Cauza violenței mai poate fi și nivelul scăzut de cultură și educație al indivizilor ce trăiesc în medii defavorizate social și economic. În baza lor se formează complexe ale inferiorității [7].

Violența în școli este un subiect îndelung dezbătut în prezent în toate mediile sociale, devenind un interes comun al tuturor celor implicați în domeniul educațional din Republica Moldova. În mod tradițional, școala este locul de transmitere a cunoștințelor, de formare a competențelor cognitive, de înțelegere a sensului vieții și a lumii care ne înconjoară, de înțelegere a raporturilor cu ceilalți și cu noi înșine. Misiunea școlii nu este doar aceea de pregăti forța de muncă. Școala trebuie să profileze caractere, să educe

tînărului plăcerea de a învăța, dorința de a reuși și de a face față schimbărilor vieții. În acest context, a vorbi despre violență acolo unde ne așteptăm să găsim cele mai bune condiții pentru formarea și dezvoltarea armonioasă a personalității poate părea un fapt cel puțin neverosimil.

Violența școlară este asociată, în general, cu zonele urbane dificile, cu periferiile, acolo unde sărăcia este la ea acasă. De aceea cînd vorbim de violență în școală, se consideră drept surse favorizante factorii exteriori ai scolii: mediile familial și social, precum și factorii care țin de individ, de personalitatea lui. Mediul social care conține numeroase surse capabile să inducă, să stimuleze și să întrețină violența școlară este: situația economică, slăbiciunea mecanismelor de control social, inegalitățile sociale, criza valorilor morale, mass-media, lipsa de cooperare a instituțiilor implicate în procesul educației. Valorile tradiționale vehiculate în școală - munca, meritul, efortul - cunosc o eroziune vizibilă. [2].

Un mediu social în criză afectează profund dezvoltarea personalității copilului. Fenomenul violenței școlare trebuie analizat în contextul apariției lui. Școala poate juca un rol important în prevenirea violenței școlare. Pentru ca școala să-și asume acest rol de prevenire și de stăpînire a fenomenului violenței, prima investiție trebuie făcută în domeniul formării atît a cadrelor didactice, cît și a elevilor, promovînd valorile responsabilității, respectului reciproc și ale demnității umane.

Aspectul cel mai îngrijorător al violenței școlare, care a luat o amploare deosebită în ultima perioadă de timp, este acela al conflictelor elev-profesor. Astfel de conflicte au existat mereu, dar nu sub această formă a agresiunii directe fizice și verbale. Numai cine nu citește presa și nu urmărește știrile din mass-media nu știe despre ce este vorba. E un lucru strigător la cer, atingînd valori ale escalofriantului: elevi care lovesc profesori, elevi care agresează în mod direct, elevi care așteaptă profesorii după orele de curs pentru a-i agresa verbal sau fizic. Nu mai este vorba de acel elev care întrerupea predarea și desfășurarea cursului, obligînd profesorul să piardă din ce în ce mai mult timp pentru a controla disciplina și ordinea. Vorbim de comportamente care implică o doză mare de violență - de la rezistență și boicot pasiv, la sfidare, insultare directă și forme mai grave. [8].

Școlile au nevoie de susținere prin dezvoltarea unor structuri și mecanisme de formare, informare și monitorizare la nivel local, regional și național în domeniul prevenirii și combaterii fenomenelor de violență în școală. Printre sursele violenței în mediul școlar se află dificultatea de comunicare elev-profesor, subiectivitatea în evaluare, vîrsta și experiența didactică a profesorilor, programele școlare prea încărcate și programul școlar supraaglomerat [6].

Există un nivel de indisciplină în școli, ca rezultat al faptului că elevii sunt la o vîrstă la care sunt tentați să treacă peste reguli, iar această indisciplină poate duce la un

comportament violent. Lipsa modelelor sociale, mediatizarea excesivă a cazurilor de violență și indisciplină pot influența comportamentul elevilor, aceștia putând fi tentați să imită acțiunile văzute la televizor. Violența este, din păcate, pentru mijloacele de informare în masă o afacere rentabilă, iar formele dramatizării și exagerării atrag publicitatea dorită, rating-ul. În mass-media se pune accentul pe ideea că nu este nevoie să ai multă școală pentru a avea succes în viață și că succesul se măsoară în primul rând prin bani. Aceste modele sunt perpetuate și în familie, și pe stradă, iar școala are puține șanse de a schimba mentalitatea elevilor în condițiile în care toate celelalte surse de informare spun contrariul. Copiii sunt în școală șase sau șapte ore pe zi. În rest sunt acasă, pe stradă, se uită la televizor. Tot ce învață în școală – cum să vorbească, cum să se poarte – este contrazis de ce văd în rest. Părinții nu se implică suficient. Școala singură nu poate să reziste tendinței actuale. Este nevoie de o politică hotărâtă de combatere a violenței sociale și de educare a adulților. [2].

Agresiunile întâlnite în școală sunt injuriile, jignirile, îmbrâncelile, intimidările, vulgaritățile. Conflictul are de cele mai multe ori o justificare minoră, însă pot culmina cu agresiuni fizice. Altă problemă este aceea a taxelor de protecție cerute de elevii mari sau de persoane din afara școlii. Elevii nu discută cu profesorii și preferă să-și rezolve singuri conflictele ce apar între ei, fără implicarea cadrelor didactice, dar simt nevoia unor ore în care să discute despre problema conflictului, metode și tehnici de negociere a conflictelor sau despre consecințele comportamentului violent. Este necesară prezența în fiecare școală a unui psiholog care să consilieze elevii și să colaboreze cu profesorii, dar se face simțită și necesitatea educării părinților.

Succesul școlar poate ajuta la clădirea aprecierii personale. Dacă un elev cunoaște eșecul la școală, trebuie să-l convingem că el este valoros pentru societate și pentru noi, astfel îi vom întări personalitatea. Școala trebuie să dea posibilitate elevilor să înțeleagă relațiile sociale și să-i pregătească să fie responsabili, să se poată descurca într-o societate a vitezei [4].

Există consens în părerea că cea mai mare parte a potențialului de agresiune și violență care apare în școală este „importat”. Dar este sigur că există și factori școlari care duc la violență, începând cu relația profesor-elev și climatul social până la metodele de predare, evaluare, eșec, izolare. Atitudinea violentă a unor elevi are cauze atât externe, cât și interne. Cauzele externe ocupă un loc mare: climatul educativ restrictiv din familie, alăturarea la grupuri agresive și consumul regulat de filme cu violență. Elevii care trăiesc în astfel de medii se comportă agresiv la școală.

Familia este colectivul care joacă rolul cel mai important și de lungă durată în educația copiilor. Încrederea și teama, credința în propriile puteri și obsesia, calmul și anxietatea, mărinimia, empatia și înstrăinarea, rigiditatea, sociabilitatea și nesociabilitatea - toate aceste trăsături sunt formate în familie. Din nefericire, în cadrul

familiei violența se întâlnește frecvent, având consecințe extrem de nefavorabile asupra procesului de dezvoltare și de maturizare psihocomportamentală a copilului. Anume lipsa respectului reciproc, intoleranța, violența, indiferența manifestată în familie sunt adeseori cauzele comportamentului problematic și agresiv al generației în creștere [2].

Ideea că familia reprezintă celula de bază a societății apare în mod implicit în dezvoltarea măsurilor de protecție în cazul violenței în familie. Mediul familial are o influență covârșitoare asupra dezvoltării copilului. Într-o familie bîntuită de violență, copiii cresc într-o atmosferă în care nevoile lor de bază (nevoia de siguranță, de viață ordonată, de dragoste) sunt profund neglijate. Pedepsa corporală aplicată copiilor ca metodă de disciplinare este adesea considerată un drept al părinților, o expresie naturală a expresiei lor [8].

În procesul de instruire accentul cade pe rolul răspunderii personale. Nu trebuie promovată toleranța față de violență (în cazul bătăilor din curtea școlii sau în clasă), ci o atitudine îndreptată împotriva violenței.

Recomandări pentru prevenirea violenței în școli

Oamenii de știință, sociologii, psihologii, cercetătorii implicați în studierea și analizarea acestui fenomen au tras câteva concluzii în urma studiilor efectuate de-a lungul timpului. Recomandările lor pentru prevenirea violenței în școală sunt mai mult decît demne de luat în seamă:

- Identificarea timpurie a elevilor cu potențial violent;
- Implicarea activă a elevilor cu potențial violent și valorificarea intereselor, aptitudinilor și capacității elevilor care au comis acte de violență;
- Evitarea centrării exclusiv pe sancțiuni;
- Cunoașterea mai bună a surselor de violență;
- Transformarea regulamentului școlar din instrument formal în mijloc real de prevenție și intervenție;
- Crearea unor structuri cu rol de consiliere și mediere (psiholog, asistent social) la nivelul centrelor școlare;
- Programe de informare a elevilor privind modalitățile adecvate de gestionare a unor situații concrete de violență (autocontrol, negocierea conflictelor, comunicare, autoapărare);
- Stimularea implicării inter-instituționale și implicarea societății civile;
- Discipline opționale centrate pe prevenția violenței.

O concluzie în vederea celor discutate mai sus ar fi aceea că violența în școală

este orice formă de manifestare a unor comportamente, precum:

- exprimarea inadecvată sau jignitoare (poreclirea, tachinarea, ironizarea, imitarea, amenințarea, hărțuirea, bruscarea, împingerea, lovirea, rănirea);

- comportament care intra sub incidența legii (viol, consum/comercializare de droguri, furt);
- vandalism - provocare de stricăciuni cu bună știință;
- ofensa adusă statului/autorității, cadrului didactic;
- comportament școlar neadecvat (întârzierea la ore, părăsirea clasei în timpul orei, fumatul în școală și orice alt tip de comportament care contravine flagrant regulamentului școlar în vigoare).

BIBLIOGRAFIE:

1. Academia Republicii Populare Române, *Dicționar Enciclopedic Român*, Editura Politică, București, 1962-1966.
2. *Aspecte psihopedagogice ale curriculumului de educație a părinților din RM*; Conferința științifico-practică internațională, ediția II-a, Chisinau, 2005.
3. *Dicționar de Psihologie*, București, Humanitas, 2006.
4. Jude Ioan, *Psihologia școlară și optim educațional*, Editura Didactică și Pedagogică, București, 2002.
5. Șchiopu U., *Dicționar de Psihologie*, București, Editura Babel, 1997.
6. <http://www.studiidecaz.ro>
7. Symposia Studentium. Seria: *Psihologie, Sociologie si asistență socială*, Materialul sesiunii științifice studentești din 14-15 aprilie 2005, Chisinau, 2006.
8. *Violența față de copiii din RM*. Unicef. Chișinău, 2007.